

בְּאֵרֵי הַמִּצְוֹת שֶׁבַח וְשִׁמְחָה

(יא) דרש ר' אבהו. ייחוינוס נכוח מכל העולם. א"ר אלעזר בן מנחם והלא מקרא מלא הוא (משכח) הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ ה' שמו. אתמהא. כזה שהוא שופך מלמעלה למטה. שתי יספעמים כתיב המורא למי הים. כנגד שתי פעמים שעלה הים והציק את העולם.

מזכיר-כבר
במאמר

8

אחר הדברים האלה היה דברייהוה אלי אברם במחזה לאמר אל-תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד: ויאמר אברם אדני יהוה מה-תתן לי ואנכי הולך עירי וכן משק ביתי הוא דמשק אליעזר: ויאמר אברם הן לי לא נתתה זרע והנה בן-ביתי יורש אתי: והנה דברייהוה אליו לאמר לא יירשך זה כייאם אשר יצא ממעיך הוא יירשך: והוצא אתו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספר הכוכבים אם- יתוכל לספר אתם ויאמר לו כה יהיה זרעך: והאמן ביהוה ויחשבה לו צדקה:

9

קמח א הללו יה

כזה-לכך

ב הללו את-יהוה מן השמים הללוהו במרומים: הללוהו כלימלאכיו ג הללוהו כליצבאון: הללוהו שמש וירח הללוהו כליכוכבי אור: ד הללוהו שמי השמים והמים אשר מעל השמים: יהללו את-שם יהוה כי הוא צוה ונבראו: ויעמידם לעד לעולם חקינתן ולא יעבור: ז הללו את-יהוה מן הארץ תנינים וכלי-תהמות: אש וברד שלג וקיטור רוח סערה עשה דברו:

תהלים קמ"א

10

כזה-לכך

רוח סערה עושה דברו. יהוה האויר המתנועע. יכשהו מתנועע בדיקה תפיל להודיע כי היא אינינה במקרה אלא הוא מצוה אותה להתנועע. וידברו וכמצותו היא מתנועעת לעיני המקבלים. וכן אמר ייעמד רוח סערה. יאמר יבקעת רוח סערות:

מזכיר-כבר

11

ח צוד ירמוז בראשית על דרך אומרו (ישעיה לג ו) יראת ה' היא אולרו, הכוונה היא כי מי שיש בו יראת ה' היא אולרו לתקות הלצות שהוא דניקות אורו יתברך נפשו אדם כאומרו (דברים ד ז) ואתם הדנקים וגו', וכל מי שיש בו יראת שמים הוא משכן השכינה כאומרו (תהלים עח ס) אהל סכן צאדם, והוא שרמו צמיצת בראשית על זה הדרך צ"ח פירוש ציח מושב אלהים היא היראה הרמוזה צמיצת ראשית, ברא ה' והכין פעלו: אור-המים
כמאמר

12

א על היוקים והוא כמין כוכב הורה כחץ באורך השמים ממקום למקום ונמשך אורו כשבת ועל רעדת הארץ ועל (ה) הברקים ועל הרעמים ועל רוחות שנשבו א בועה על כל אחר מאלו אומר בא"י אמ"ה עושה מעשה בראשית

הנץ אור סימן רכ"ז

13

ושרלי אשת אברם לא ילדה א לו ולה שפחה מצרית ושמה הגר: ותאמר שרי אל-אברם הנה-נא בערני יהוה מלדת בא-נא אל-שפחתי אולי אבנה ממנה וישמע אברם לקול שרי: ותלך שרי אשת-אברם את-הגר המצרית שפחתי: מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען ותתן אתה לאברם אישה לו לאשה: ויבא אל-הגר ותהר ותרא כי הרתה ותקל בגרתי ד בעיניה: ותאמר שרי אל-אברם חמסי עליך אנכי נתתי שפחתי בתיך ותרא כי הרתה ואקל בעיניה ישפט יהוה ביני וביניך: ויאמר אברם אל-שרי הנה שפחתיך בידך עשירה הטוב בעיניך ותענה שרי ותברח מפניה:

כזה-לכך

14

והגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את-יצחק: ותרא שרה את-בן הגר המצרית אשר-ילדה לאברהם מצחק: ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת-בנה כי לא יירש בן-האמה הזאת עם-בני יא עם-יצחק: וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודת בנו: ויאמר אלהים אל-אברהם אלי-רע בעיניך עלי-הנער ועל-אמתך כל י אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה כי ביצחק יקרא לך זרע:

כזה-לכך

15

תאמר אליך שרה שמע בקולה ומה ת"ל כל מלמד שהכריע על השניה כראשונה מה השניה על אודות הגר אף הראשונה על אודות הגר.

תוספתא
מה פה

16

ידעתי כי כלי אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף וממנו אין לגרע והאלהים עשה שיראו מלפניו:

היה ב'

17

כל אשר עשה הקב"ה במעשה בראשית הוא ראוי להיות לעולם ואין לשנותו לא בתוספת ולא בגרוע, וכשנסתנה, האלוהי טוב ועשה שיסתנה כדי שיראו מלפניו אוקיינוס פרץ גבולו בדור אנוש והליוף שליטו של עולם והאלהים עשה שיראו מלפניו, שבעת ימים נשתנו הלוך חמה בדור המבול לזרוע במערב ולשקוע במזרח כדי שיראו מלפניו חמה חזר' לאחוריה עשר מעלות בימי חזקיהו ובימי אחז אחז אביו נתקצר היום ונתרכה הלילה ביום מותו כדי שלא יהא נספד כל זה כדי שיראו מלפניו לפיכך אין טוב לאדם לעסוק אלא במנהגיו ולקרא מלפניו.

כזה-לכך

מזכיר-כבר

ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ויגר בגרר: ויאמר אברהם אל-שרה אשתו אחתי היא וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את-שרה: ויבא אלהים אל-אבימלך בחלום הלילה ויאמר לו הנך מת על-האשה אשר-לקחת והיא בעלת בעל: ואבימלך לא קרב אליה ויאמר אדני הנני גם- צדיק תהרג: הלא הוא אמר-לי אחתי היא והיא גם-היא אמרה אתי היא בתם לבבי ובגנתי פפי עשיתי זאת: ויאמר אליו האלהים בחלום גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך עשית זאת ואחשך גם-אנכי אותך מחטאי עליך לא-נתתיך לנגע אליה: ועתה השב אשתך האיש כיי-נביא הוא ויתפלל בעדך ויהי ואם-אינך משיב דע כיי מות תמות אתה וכל-אשר-לך: וישכם אבימלך בבקר ויקרא לכל-עבדיו וידבר את-כלי-הדברים האלה באזניהם וייראו האנשים מאד: ויקרא אבימלך לאברהם ויאמר לו מה-עשית לבני ומה-חטאתי לך כיי-הבאת עלי ועל-ממלכתי חטאה גדלה מעשים אשר לא-יעשו עשית עמדי: ויאמר אבימלך אל-אברהם מה ראית כיי עשית את-הדבר הזה: ויאמר אברהם כי אמרתי רק אין-יראת יא אלהים במקום הנה והרגוני על-דבר אשתי: וגם-אמנה אחתי יב בת-אבי הוא אך לא בת-אמי ותהי-לי לאשה: פולג נ"א

וכבר אמרתי לכם מה שיש ללמוד מדברי אברהם אבינו ע"ה שאמר
 "כי אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי", היינו כי אבימלך
 הי' חושב את עצמו לצדיק, כמו שאמר להשי"ת: "הגוי גם צדיק תהרוג?"
 כי היו מתנהגים בנימוס טוב ובדרך ארץ וחשבו את עצמם לאנשים ישרים
 מאד "בני אדם מתורבתים", והיתה לאבימלך תרעומות על אברהם איך חשד
 אותו, את הישר והצדיק והמלומד בנימוסים ובד"א, שיעשה נבלה כזאת, והשיב
 לו אברהם אע"ה, כי באמת איננו מאמין כלל אל ציביליזציה שלהם ולא
 לישרותם ונימוסיהם, אחרי שאין בהם יראת שמים, כי כל אשר יחפוץ האדם
 יאמר על רע שהוא טוב, ורק יעשה באופן שיהי יפה עבורו, והיינו שימצאו
 איזה תואנה או רמאות איך להרוג את אברהם, אם בגלוי או בסתר, ואח"כ
 יקח את שרה, ולעיני בני האדם יהי ישר וטוב, רק יראת שמים היא שמעמדת
 את האדם על האמת שלא יעשה רע, ואף שהאדם שאין בו יראת שמים נראה
 בו מעשים טובים, המה רק חצוניות, כי אין יצר הרע עומד לנגדם בזה, רק
 אדרבא חפץ הוא בזה לכסות מהאדם את הרעות אשר יעשה ויהי בעיניו כאיש
 ישר הולך וצדיק.

מכאן נראה חלק א'

16) ויאמר אברהם כי אמרתי רק אין יראת אלהים במקום הזה, הודיע לו שגם אם נראה חס וחס
 שהוא פילוסוף גדול והרק לו נמוסים ישרים, והרגיל ח"ו צדוקה מופת ע"פ ענה שכלו, והוא עושה משפט
 ולדקה הכל עפ"י ענת שכלו, ככ"ז לא נוכל לנטות על האיש ההוא או העם ההוא, שנעת סתיהרו חלונות
 לעשות רע שממיה יגבר שכלו על סאומו, כי נהפך עם הנער בו חס החוכה אל חס חן או הון רעיון
 רואה, חז גם שכלו ילך שולל לרעה ולנאוף ולעשות כל רע, רק כח ההד נמלה צנפס האדם אשר בו נוכל
 לנטות שלא נהטא, והיא מדה היראה השחולה צנפס, שממנה ימחפץ סעוף ההד שהיא יראת אלהים, עם המלה
 הנפש מיראת אלהים המכקיף על נגלו ונסתריו והנופה חת כל מעשיו, הו גם עם יגבר עליו ילכו יירא ויכוש
 מהמלך הגדול הרואה חס כל מעשיו ויזכר מעשות רע, וכמ"ס יראת ה' מוסר הכמה, יראת ה' ראשית דעת,
 וכמו שהסנאח אלני בפרטות כספר משלי, ועו"א, כי אמרתי הגם ברחמי עמך שהס צעלי מדות טובות
 עושים משפט ולדקה, ולא ראויה גם שום דופי, רק הכרון חסד שאין יראת אלהים במקום הזה. [כי ח"א
 שיהיה גם יראת אלהים, רק חס מחמנים בהשגחה פרטית, שה' רואה ויודע ומשניה על כל עלילות מעטדי גבר,
 לא חס יאמרו שהעולם קדמון ומתנהג בדרך הטבע]. והרגוני על דבר אשרי. לא אוכל לנטות גם,
 שעת יראו חסד יפה וסנער גם חס הסאוה, לא יוכלו לכוש חס ירכס ויהרגו חוסי, אחר שחא יראו אלהים,
 השכל לבדו ונמוסים השכליים לא יעמדו כפני זכועות הסאוה: **בג"ל וירא**

כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה, אמרה לו [שרה לאברהם] רואה

אני את ישמעאל שבזונה במה וצודר הנבים ומקטיר
 רע"ז אם ילמד את בני יצחק לא נמצא שם
 שמים מתחלה, אמר לה מאחר שזכין לאדם חבין
 לו מאחר שעשינו אותה גבורה נודיד אותה מן
 הכית, הכריות מה אומרות עלינו, אטרה לו הואיל
 ואני אומרת כך ואתה אומר כך יכריע המקום
 בינותינו, הכריע על דברי שרה שנאמר כל אשר
 תאמר אליך שרה שמע בקולה ומה ת"ל כל כלימד
 שהכריע על השניה כראשונה מה השניה על אודות
 הגר אף הראשונה על אודות הגר.

באברהם סוף סוף

18) ויאמר אברהם

וגו'. מאמר שני, ולא היה ציחד עם נואמר
 הראשון, והיינו משום שהשכיל אברהם ממה שלא
 השיב הקב"ה מאומה, כי לא שאל כענין צמה
 שאמר ולאכני הולך ערירי, אחר שכבר הצטיחו
 הקב"ה על זרע, מש"ה חזר ופירש שיחתו: הן
 ל"י לא נתת זרע. לא אמר הן לא נתת זרע לי,
 אלא צא בזה הלשון לבאר דבריו הראשונים, דאע"ג
 שמאמין שיליד צנים, מכ"מ לי לא נתת זרע, פי'
 לפי דרכי ורלוני, דכל רלוני הוא להשריש אמונת
 ה' ע"י זרעי, ואחר שהגעתי לימי זקנה ועדיין
 אין לי זרע, א"כ אפי' אוליד צקוף ימי ושנותי,
 הלא אך בן ביתי יורש אותי. היינו עיקר מה
 שיש לי בעולם היא פעולה זו, תגיע לבן ביתי ולא
 לזרעי, א"כ לי לא נתת זרע (א): (ד) והנה.
 משמעו דבר חידוש, באשר ירא אברהם אבינו
 ממה שלא שאל בראשונה כהוגן, דשוצ לא יהי
 נדבר עמו, והנה צא דבר ה': **בג"ל חלק א'**

19) *א. דבר אחר אשרי האיש, זה אברהם, שנאמר
 (בראשית כ. ז) 'ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא'. אשר
 לא הלך בעצת רשעים, זה דוד הפלגה, שנאמר (שם יא. ד)
 'הבנה נבנה לנו עיר, ואין 'הבנה' אלא עצה, שנאמר (שופטים
 כ. ז) 'הבנו לכם דבר ועצה הלים, ואין 'עיר' אלא אלוה, דקתיב
 (דניאל ד. י) 'עיר וקדיש'.

ובדרך חטאים לא עמד' אלו סדמנים, שנאמר
 [בראשית יג. יג] 'ואנשי סדם רעים וחטאים'. ובמושב לצים'
 זה אבימלך, שנאמר (שם כ. טו) 'הנה ארצי לפניך, ולא קבל'.

מדת תפילה א' ויצא לוט יי
 ונדברו אל-חתינו ולקחתי בנתינו ויאמר קימו צאנו מן-המקום הזה
 כי-משחת יהוה את-העיר ויהי כמצחק בעיני חתינו: **פלא וירא**

20) **ויהי כמצחק בעיני חתינו.** ויש לתמוה
 הרי היו רואים בעיניהם פלא גדול
 שכל העיר מנער ועד זקן הוכו בסנורים
 ונלאו למצוא הפתח שהיו סמוכים אליו
 ועומדים על גביו, ועכ"פ הי' צריך להתעורר
 חשש בלבם, אולי יוכל עוד כהנה וכהנה
 ולמה הי' עוד לצחוק בעיניהם:

ונראה שגם זה הי' ממכת הסנורים,
 כמו שבגשמיות נלאו למצוא
 הפתח והיו רואין ולא רואין כן נמי
 בפנימיות הענין היו רואין את הפלא ולא
 היו יכולין לשים אליו לב. וזה לימוד
 לאדם שיש כמה זמנים וכמה ענינים, אשר
 באם ישים אליהם לב הי' רואה מפלאות
 תמים דעים השגחתו הפרטית והשכר
 והעונש, אבל כאשר האדם בזדון לבו
 הלך חשכים או נעשה מוכה בסנורים עד
 שרואה ואינו רואה, ובזמנינו אלה יכול
 כל אדם לראות פלאות משינוי העתים
 המו גוים מסו ממלכות, וההשגחה הפרטית
 מרחפת על פרט ופרט באופן מופלא, וצריך
 כל אדם להיות נשמר ממכת סנורים:

שם מלכות
 ניכא